

АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ. СОТ ӨНДІРІСІ, 1-БӨЛІМ (2)

Істі сотқа дейінгі тоқтату кезіндегі рәсімдер: оңайлатылған тәртіппен қабылданатын шешімдер (жиынтық шешімдер), келісілген шешімдер (CONSENT JUDGMENT), алдын ала мәселелер

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Сот өндірісі, 1-бөлім (2)

Дәріс Істі сотқа дейінгі тоқтату кезіндегі рәсімдер: оңайлатылған тәртіппен қабылданатын шешімдер (жиынтық шешімдер), келісілген шешімдер (CONSENT JUDGMENT), алдын ала мәселелер

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

1. Алдын ала сұрақтар
2. Жеңілдетілген тәртіппен қабылданатын шешімдер
3. Келісілген шешімдер

1. АЛДЫН АЛА СҰРАҚТАР

Сотқа алдын ала мәселе бойынша: тек қана құқықтық сипаттағы мәселе бойынша немесе құжатты түсіндіру мәселесі бойынша түпкілікті қаулы қабылдау туралы өтініш берілуі мүмкін.

Алдын ала мәселе факт мәселелерін зерделегенге дейін қаралуы мүмкін. Осы алдын ала шешім — шартты емес, түпкілікті болып табылады.

Алдын ала шешім даудың қалған бөлігінің нәтижесін анықтамаса да, ол қалған мәселелерді әлемдік реттеуге негіз бола алады немесе, кем дегенде, процестің көлемін немесе ұзақтығын азайтады.

Бұл механизмді шамалап пайдалану мынадай (келесі) мақсаттармен ақталады:

1. Жылдамдық;
2. Үйлесімділік;
3. Тиімділік.

Типтік «алдын ала сұрақтар» мыналар болып табылады:

1. Талап қою мерзіміне байланысты мәселелер;
2. Тараптар келіскен істі қараудың уақытша шектеулері;
3. Алып тастау туралы ескертпелер (тараптар жауапкершілікті немесе құқықтық қорғау құралдарын алып тастау туралы уағдаласқан ескертпелер, мысалы, бұзушылықтардың белгілі бір санаттары үшін жіберіп алған пайданы өндіріп алу);
4. Материалдық құқықтың алдын-ала мәселелері бойынша даулар, мысалы, жауапкер осы мән-жайларда сақтық танытуға міндетті ме деген сұрақ.

2. ЖЕҢІЛДЕТІЛГЕН ТӘРТІППЕН ҚАБЫЛДАНАТЫН ШЕШІМДЕР (ЖИЫНТЫҚ ШЕШІМДЕР)

Бұл тәртіп талапкерлерге немесе жауапкерлерге, егер олардың қарсылығының табысқа «нақты мүмкіндігі» жоқ екенін дәлелдеуі мүмкін болса, түпкілікті шешім алуға мүмкіндік береді. Бұл өтініш берушіге істі қарауға байланысты кідірістерді, шығыстарды және қолайсыздықтарды болдырмауға мүмкіндік беретін қысқартылған рәсім. Фактінің мәселелері куәлардың жазбаша айғақтары және нақтылық туралы өтініштер негізінде қаралады.

АСЕ 24.2. ережесінде жалпы іс бойынша немесе жеке мәселе бойынша талапкерге немесе жауапкерге қарсы сот оңайлатылған тәртіппен шешім шығаруы мүмкін, егер талапкердің немесе жауапкердің іс бойынша жалпы немесе жеке мәселеге қатысты:

- 1) сот былай деп санаса:
 - талапкердің іс бойынша немесе осы мәселе бойынша табысты болуына нақты мүмкіндігі жоқ;
 - жауапкердің барлық істе немесе осы мәселе бойынша табысты қорғануға нақты мүмкіндігі жоқ.
- 2) сот істі қарау барысында іс немесе мәселе қаралуға тиіс өзге де себептер жоқ деп санаса.

АСЕ қабылдағанға дейін қолданылған Критерий көптеген жағдайларда жауап беруші үшін күмәнді болды: «жауапкердің нақты және адал қорғауы бар екендігі анық және ақылға қонымды ықтималдығы бар ма?» АСЕ критерий қорғау немесе талап-арыздың табысқа «нақты» мүмкіндігі бар не жоқ екендігінен тұрады.

Соттың істі жеңілдетілген тәртіппен қарау кезіндегі мүмкіндіктері:

- сот арыз берушінің талапкер немесе жауапкер болып табылатынына қарамастан, сот шешімін (оңайлатылған тәртіптегі шешімін) оның пайдасына шығара алады;
- сот істі оңайлатылған тәртіппен қарау туралы өтінішхатты қабылдамай тастай алады;
- егер сотқа талап немесе оған қарсылық табысты болып көрінсе, бірақ мұндай нәтиже екіталай болып табылса, сот шартты бұйрық қабылдай алады.

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Сот өндірісі, 1-бөлім (2)

Дәріс: Істі сотқа дейінгі тоқтату кезіндегі рәсімдер: оңайлатылған тәртіппен қабылданатын шешімдер (жиынтық шешімдер), келісілген шешімдер (CONSENT JUDGMENT), алдын ала мәселелер

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

Мұндай шартты бұйрыққа сәйкес талап немесе оған қарсылық тиісті тарап белгіленген шартты орындаған жағдайда ғана қарауға жіберілуі мүмкін. Ақша сомасын сот депозитіне енгізу немесе өзге де «көрсетілген іс-әрекет» сияқты шарттар болуы мүмкін. Сотқа ақшалай соманы төлеу төлеушінің дәрменсіздігі жағдайында болжамды пайда алушының қорғалуын қамтамасыз етеді.

Жиынтық шешім шығару туралы өтінішті тыңдау – бұл жиынтық іс жүргізу емес, сот жауапкердің өтінішін оның іс жүргізуді сот отырысына дейін жеткізу қажеттілігі тұрғысынан, яғни істің одан әрі қозғалысын анықтау мақсатында қарайды.

Талаптар қосылған кезде жиынтық шешім талаптардың біреуі бойынша шығарылуы, ал басқалары қалыпты процесте қаралуы мүмкін.

Өз бастамасы бойынша жиынтық шешім шығаруды шешкен судья өз дәлелдерін ұсыну мүмкіндігіне ие болу үшін бұл туралы тараптарды алдын ала хабардар етуге міндетті.

Жеңілдетілген іс жүргізу бойынша пікірлер:

1. Шетелдік авторлар жеңілдетілген процедураны процестің дайындық сатысында уақыт ұту мақсатында, формальды түрде қажетті іс-әрекеттерді жасайтын жауапкерлер үшін кедергі деп санайды.
2. Ресей заңгерлері жауапкерлердің мұндай жүріс-тұрысын іс жүргізу құқықтарын теріс пайдалану деп бағалаудың (бұл да жоққа шығарылмайды) барлық жағдайда қажеті жоқ екенін көрсетті, мысалы, мәжбүрлі мүліктік санкцияларды кейінге қалдыруға ұмтылу аз немесе орташа табысы бар адамдардың материалдық қиындықтарына себеп болуы мүмкін.

Сот істі қараудың кез келген түрі шеңберінде талапкерге қатысты жиынтық шешім шығара алады, бірақ кейбір ерекшеліктер бар.

Ерекшеліктер:

- жалға алу мерзімі аяқталғаннан кейін кепіл ұстаушыға, жалға алушыға немесе иелігінде қалатын тұлғаға қарсы тұрғын үй-жайларды иелену бойынша 1977 жылғы жалдау ақысы туралы Заңның немесе 1988 жылғы тұрғын үйлер туралы Заңның мағынасында іс жүргізу;
- теңіз істері бойынша «in rem» өндірісі.

Талапкер, егер сот рұқсат бермесе немесе практикалық нұсқау өзгеше көзделмесе, жауапкер талап-арызға тапсыру туралы тануды және түсініктемелерді бергенге дейін жиынтық шешім шығару туралы өтініш жасай алмайды.

Егер талап қоюшы талап қою мәні бойынша жауапкердің түсініктемесін алғанға дейін жиынтық шешім шығару туралы өтініш жасаса, онда жауапкерге тыңдағанға дейін мұндай түсіндірмелерді ұсынудың қажеті жоқ.

Оңайлатылған іс жүргізуді жүргізу туралы өтініш беру процесі:

1. Талап қоюшы талапкердің немесе қандай да бір уәкілетті тұлғаның (мысалы, компания өкілінің) олардың шындығына уәде беріп бекітілген және талап қою негіздері фактілерінің бар екенін және қарсыласта нақты қорғаудың жоқтығына сенімділікті қуәландыратын айғақтарын қоса бере отырып, өтінішхатты судья көмекшісіне жібереді;
2. Материалдар жауапкерге берілуге тиіс, ол сот отырысында зерттеуге лайық қорғаныс дәлелдерін ұсына отырып өтінішхатты қабылдамауды талап етуге құқылы;
3. Одан кейін судья көмекшісі (кейбір жағдайларда судья) өз кабинетінде тараптардың контраргументтерін тыңдайды және бағалайды. Жауапкердің уәжімен оның келісімі процестің әдеттегі жолмен жүретінін білдіреді, керісінше, талапкердің келісімі талаптарды толық немесе ішінара қанағаттандыру туралы жиынтық шешімге әкеледі;
4. Екінші нұсқада арыз берушінің талап қоюды қанағаттандыру құқығы бар екендігі туралы қорытынды тұжырымдалады, яғни сот төрелігінің функциясы толық көлемде, бірақ барлық іс жүргізу кепілдіктері сақталмаған түрде жүзеге асырылады.

Тараптар өз позициясын және қарсыластың жағдайын негіздеу және талассыз болу үшін қандай да бір дәлелдемелерді ұсынған кезде жиынтық өндіріс шағын процесс болуы мүмкін.

Бұл АСЕ-де егжей-тегжейлі реттеледі. Үш нұсқа болуы мүмкін:

- барлық іс немесе қандай да бір мәселе бойынша жиынтық шешім шығару және нәтиже істің аяқталуы болады;
- күмән болған жағдайда шартты шешім шығару (conditional order), бірақ процесс тарап сот депозитіне белгілі бір соманы енгізгеннен немесе басқа шарттарды белгілегеннен кейін жалғастырылады (мысалы, қандай да бір іс-әрекеттер жасауға тыйым салу.);
- жиынтық шешім шығарудан бас тарту, онда процесс әдеттегі схема бойынша дамиды.

Жеңілдету шын мәнінде түбегейлі шешімді қалыпты өндіріспен салыстырғанда әлдеқайда жылдам алуға болады. Бірақ бұған қол жеткізу үшін фактілер мен құқық нормаларын талдай отырып, негізді заңдық дәлел қажет. Бұл жағдайда тәжірибелі әрі біллікті адвокатсыз табысқа жету қиын.

Қазақстан Республикасында оңайлатылған өндіріс бұйрық өндірісіне және жеңілдетілген (жазбаша) өндіріске бөлінеді және ҚР АПК 12 және 13 тарауларымен реттеледі.

Сот бұйрығы сот актісі болып табылады, ол өндіріп алушының ақшаны өндіріп алу немесе борышкерден даусыз талаптар бойынша жылжымалы мүлікті талап ету туралы арызы бойынша, сондай-ақ заңда белгіленген немесе шартта көзделген жағдайларда дауды сотқа дейін реттеу тәртібімен жасалған келісімдерді орындау туралы өндіріп алушының арызы бойынша борышкер мен өндіріп алушыны олардың түсініктемелерін тыңдау үшін шақырмай және сот талқылауынсыз шығарады.

Істерді жеңілдетілген (жазбаша) іс жүргізу тәртібімен сот талап қою ісін жүргізу қағидалары бойынша қарайды.

Жеңілдетілген (жазбаша) іс жүргізу тәртібімен мына істер қарауға жатады:

- ақшаны өндіріп алу туралы талап арыз бойынша, егер талап қою бағасы заңды тұлғалар үшін 700 айлық есептік көрсеткіштен (АЕК) аспайтын болса, жеке кәсіпкерлер, азаматтар үшін – 200 АЕК;
- талап қою бағасына қарамастан, талап қоюшы ұсынған, жауапкердің ақшалай міндеттемелерін белгілейтін құжаттарға және (немесе) шарт бойынша берешекті растайтын құжаттарға негізделген талап қою арыздары бойынша.

Сот бұйрығы мынадай талаптар бойынша шығарылады:

1. Жеке тұлғалардан кедендік төлемдер, салықтар, арнайы, демпингке қарсы, өтемақы баждары, өсімпұлдар, пайыздар бойынша берешекті өндіріп алу туралы;
2. Әке (ана) болуды анықтауға немесе үшінші тұлғаларды тарту қажеттігіне байланысты емес көмелетке толмаған балаларды асырауға алимент өндіріп алу туралы;
3. Заңда белгіленген немесе шартта көзделген жағдайларда сотқа дейінгі реттеу тәртібімен жасалған кәсіпкерлік, инвестициялық қызметке байланысты даулар бойынша келісімдерді орындау туралы;
4. Мемлекеттік орган мәлімдеген жалдау шартында белгіленген мерзімде төленбеуіне байланысты жалдау төлемдерін өндіріп алу туралы.

Барлығы 21 негіз.

3. КЕЛІСІЛГЕН ШЕШІМДЕР

Үшінші ерекше түрдегі шешімдер (consent judgment) — ағылшын әділдігіне бұрыннан іс жүзінде белгілі (АСЕ 40-бабы). Мұндай шешімдердің басты ерекшеліктері — оларды дайындау және бекіту техникасынан тұрады, ал ол сыртқы жағынан өте қарапайым: тараптар жанжалды жою шарттарын қамтитын жобаны өз еркімен дайындайды және одан кейін оны соттың мақұлдауына береді.

Мақұлдау таза механикалық жолмен жүргізіледі, егер, мысалы, әрекетке қабілетсіз адамдар қатысатын істер бойынша сот олардың құқықтарының айқын бұзылуының бар-жоғын тексеруге тиіс істер болса (21-бап. Ескерту).

Келісілген шешімдер шығаруға тыйым салу жағдайлары бар, мысалы, бір немесе бірнеше талапкер ұқсас жағдайда олармен болған субъектілердің үлкен тобының мүдделерін қорғайтын өкілдік талап-арыздар бойынша (19 бап).

Азаматтардың жеке мәртебесіне, оның ішінде ажырасу мен олардың қаржылық салдарларына қатысты істерді ағылшын заңгерлері құқықтық даулардың жалпы түрлерінен бөліп шығарды.

Азаматтық сот ісін жүргізу ережелері қазіргі уақытта келісілген қаулы шығаруға болатын жағдайларды атап көрсетеді.

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Сот өндірісі, 1-бөлім (2)

Дәріс: Істі сотқа дейінгі тоқтату кезіндегі рәсімдер: оңайлатылған тәртіппен қабылданатын шешімдер (жиынтық шешімдер), келісілген шешімдер (CONSENT JUDGMENT), алдын ала мәселелер

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

Сот шенеунігі келісілген шешімді немесе ұйғарымды, егер бұл ақша сомасын төлеу туралы қаулыны (залалды өтеу немесе заттардың құнын өтеу туралы шешімді немесе ұйғарымды қоса алғанда, өтеу мөлшері сотқа анықталуы тиіс); заттарды беру туралы қаулыны шығарады және мөрмен бекітеді.

Алайда мұндай қаулылар шығару кезінде кейбір жағдайлар бар екенін ескеру қажет:

Екі тараптың да іс-әрекетке қабілетті адамдар болуы және олардың мүдделерін адвокаттар (солиситорлар) қорғауы қажет.

Заңгерлер қол жеткізген келісімнің мәтінін өз қолдарымен бекітеді, ол содан кейін сот кеңсесіне жіберіледі, содан соң қандай да бір тексерусіз, автоматты түрде тиісті тізілімге клеркпен енгізіледі және мәжбүрлеп іске асыруға жарамды толыққанды сот төрелігі актісі мәртебесіне ие болады;

Әдеттегі тәжірибеден айырмашылығы мұндай «шешімге» шығарылған судьяның тегі қойылмайды. Мұндай шешім шығарудың тағы бір шарты келісілген ұйғарым жасалғанға дейін іс жүзінде көрсетумен немесе қандай да бір нормативтік актімен соттың мақұлдауын көздемеуге тиіс.

Сот өндірісін аяқтаудың баяндалған әдісі дәлелдемелерді жинауды, ұсынуды, зерттеуді және жалпы істі талқылау кезеңін болдырмауға мүмкіндік береді. Осы тұрғыдан ол, әрине, уақытты, күш-жігерді, шығындарды үнемдейді. Бірақ іс жүргізу категорияларының догматикалық талдау шекараларының артында ең бастысы болып қалады: қарсыластардың мүліктік жағдайының теңсіздігі кезінде неғұрлым күшті жағы, шетелдік Әділет тәжірибесі куәландырады, контрагентке оның ымыраға келмейтін жағдайларын тануға қабілетті болады.

АСЕ 40.6 (3) б. тәртібінде процестің қозғалысына әсер етуге қабілетті сот ұйғарымдары шығарылуы мүмкін, мысалы:

- дауды талқылауды немесе атқарушылық іс жүргізуді тоқтату және тоқтата тұру туралы;
- әлі орындалмаған сырттай шешімнің күшін жою
- сот шығыстарын бөлу, сотқа енгізілген ақшаны қайтару туралы
- атқарушылық іс жүргізуді тоқтату және тоқтата тұру туралы

Қазіргі азаматтық іс жүргізуде барлық жерде істердің жекелеген санаттар бойынша сот іс жүргізуді оңайлату мен жеделдету үрдісі байқалады, сондықтан әрбір елде құқықтық дауларды тез және сапалы шешудің барынша оңтайлы, қолайлы және құқықтық дәстүрлерге сәйкес келетін әдісін таңдау қажет.

Пайдаланылған және ұсынылатын әдебиеттер

1. Эндрюс Н. Система гражданского процесса Англии: судебное разбирательство, медиация и арбитраж / пер. с англ.; под ред. Р.М. Ходыкина; Кембриджский ун-т. – М.: Инфотропик Медиа, 2012. – 544 с.
2. Кудрявцева Е.В. Гражданское судопроизводство Англии. - М.: Издательский дом «Городец», 2008.
3. Современная реформа английского гражданского процесса : диссертация ... доктора юридических наук : 12.00.15 / Кудрявцева Елена Васильевна; [Место защиты: Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова]. - Москва, 2008. - 346 с.
4. Пучинский В.К. Гражданский процесс зарубежных стран / под ред. В.В. Безбаха. – М., 2008. - 506 с.